

ВЕСНА С. НИКОЛИЋ*
ВАЛЕНТИНА М. ИЛИЋ
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Катедра за српски језик
са јужнословенским језицима

КОНГРЕС САВЕЗА СЛАВИСТИЧКИХ ДРУШТАВА СРБИЈЕ – ПРОШЛОСТ, САДАШЊОСТ И БУДУЊНОСТ**

Рад се састоји из четири дела – у првом делу је дат кратак осврт на историјат конгресâ Савеза славистичких друштава Србије, други је посвећен XIX конгресу ССДС, који је од 23. до 25. августа 2023. године одржан на Филолошком факултету у Београду, у трећем делу представљају се закључци који су резултат ранијих конгресних заседања, док су у четвртном делу, у светлу актуелних и глобалних тенденција, приказани и анализирани закључци недавно завршеног конгреса.

Кључне речи: XIX конгрес Савеза славистичких друштава Србије, славистика, србистика, методика наставе, образовање, основна школа, средња школа, универзитет.

1. Историјат конгресâ Савеза славистичких друштава Србије

Савез славистичких друштава Србије (раније Југославије), од самог конституисања и иницијалне идеје о одржавању националних славистичких конгреса, имао је циљ да повезује стручњаке за српски(-српскохрватски) језик и књижевност са стручњацима за друге словенске језике и књижевности, односно да на заједничком послу унапређења наставе језика и књижевности уједињује универзитетске професоре и професоре основних и средњих школа. Како Р. Драгићевић истиче (2023: 41), циљ тог повезивања, осим рада на унапређивању наставе српског и руског језика, јесте и усавршавање професора и обједињавање идеја и предлога за састављање сврсисходнијих наставних планова и програма,

* vesna.nikolic@fil.bg.ac.rs (ORCID: 0000-0002-9194-1759); valentina.ilic@fil.bg.ac.rs (ORCID: 0000-0002-5531-0634).

** Овај рад објављен је у часопису *Књижевности и језик*, бр. LXX/2 (2023), стр. 369–390. <https://doi.org/10.18485/kij.2023.70.2.12>. Овде је рад прештампан уз минималне техничке корекције.

а конгреси су уједно представљали и прилику да се колеге међусобно упознају, размене мишљења и науче како што ефикасније предавати одређене наставне јединице. Поред тога, национални славистички конгреси су од самог почетка били места на којима су се слависти могли упутити у најновија научна достигнућа на пољу словенских језика и књижевности и чути предлоге за њихово укључивање у универзитетску и школску наставу.

Говорити о историјату конгреса Савеза славистичких друштава Србије значи вратити се готово 70 година у прошлост, у сада већ далеку 1955. годину, када је од 23. до 28. маја у Скопљу и Охриду одржано Саветовање слависта Југославије. Из чланка М. Лалевића посвећеног управо овом саветовању може се добити информативна слика стања у школству југословенских република средином XX века. Како аутор истиче, из разноврсних реферата саопштених током трајања Саветовања могло се сазнати да су наставници матерњег језика преоптерећени бројем часова, да је писменост ученика и знање језика слабије него када је у питању књижевност, да је стручних кадрова мало, да недостају бројни уџбеници и приручници, да честе промене програма отежавају наставницима посао, да је настава језика у старијим разредима обично запостављена, да су активи недовољно активни и сл. (Лалевић 1955: 461). Аутор читаоце обавештава и о томе да су реферати и плодна дискусија након њих указали и на бројне друге проблеме у настави: на претерано захтевање учења биографских података, на непотребни историцизам, на потребу прилагођавања наставе на универзитетима потребама средње школе, на проблем наставе језика у стручним школама, на неопходност да стручна лица и стручна тела састављају програме за све школе итд. (*исто*, 462).¹

За овим саветовањем уследио је Први конгрес југословенских слависта, који је од 11. до 14. септембра 1957. године одржан у Београду у организацији Савеза славистичких друштава ФНРЈ уз учешће великог броја научних радника и наставника из свих југословенских република. Из хронике овог скупа можемо видети да су теме биле углавном посвећене историји језика, дијалектологији, стилистици, историји и проблемима проучавања књижевности, као и природи и месту наставе језика и књижевности у вишим разредима средње школе (в. Аранђеловић-Живковић 1957–1958: 339–344).

Савез славистичких друштава Југославије (касније Србије) наставио је да редовно периодично одржава југословенске конгресе слависта, па је тако Други конгрес слависта одржан у Загребу 1959. године, трећи у Љубљани 1961, четврти у Охриду 1963, пети у Сарајеву 1965, шести у

¹ Хронике многих конгреса Савеза славистичких друштава могу се у електронском облику наћи на адреси: <https://ssds.org.rs/istorija/>.

Будви 1966, седми у Београду 1972, осми у Загребу 1975, девети на Бледу 1979, десети конгрес је одржан у Струги 1982, једанаести у Сарајеву 1985, дванаести у Новом Саду 1988, тринаести у Београду 1994, четрнаести у Будви 1997, петнаести у Нишу 2001, шеснаести у Врњачкој Бањи 2005, седамнаести у Сокобањи 2009, а осамнаести у Београду 2014. године (исп. Ђурановић 1979; Долган 1980; Драгићевић 2023: 42).

Значајан допринос националним славистичким конгресима дали су многи чувени југословенски филолози попут А. Белића, М. Стевановића, П. Ивића, М. Ивић, Б. Конеског, М. Павловића, Ј. Вуковића, М. Храсте, Д. Брозовића, М. Николића, А. Пеца, М. Пешикана и многих других, али и многи вредни прегаоци на пољу славистике које је историја неправедно заборавила.

Сви досадашњи конгреси били су организовани кроз рад у секцијама (обично три или четири секције посвећене лингвистици, књижевности и методици), док је број реферата варирао од конгреса до конгреса, при чему је на појединим окупљањима било и преко стотину референата. Реферати представљени на југословенским славистичким конгресима представљају драгоцену сведочанство о развоју славистике у Југославији и Србији, еволуцији научне мисли на нашим просторима, сменама научних парадигми, али и проблемима наставе на свим нивоима образовања, положаја наставног кадра, па чак и политичким превирањима и догађајима који су обележили нашу прошлост. Већ је и сам поглед на наслове излагања довољан да се закључи да су теме конгресâ биле веома разноврсне – некада веома уопштене и сумативне (нпр. „Резултати и струјања у славистици у светлу IV међународног конгреса слависта” П. Ивић, „Данашњи задаци науке о српскохрватском језику у Југославији” Ј. Вуковић (II конгрес), „Данашњи правци у лингвистици” М. Ивић, „Актуелни проблеми савремене лингвистике” М. Кравар (III конгрес), „Данашња наша књижевност и данашња наша стварност” Д. Митрев (IV конгрес), „Стање и проблеми у југославенској лингвистици” Д. Брозовић (VI конгрес) итд.), а некада врло уско усмерене на појединачне проблеме (в. детаљније у Аранђеловић-Живковић 1959–1960; Николић 1961–1962; Морачић 1963а; Морачић 1969 и другим хроникама). Тенденција ка све већој специјализацији тема славистичких реферата бележи се од 70-их година прошлог века (Морачић 1972: 89). У исто време запажају се и заокрети на методолошком плану славистичких истраживања: све више пажње привлаче реферати засновани на контрастивном методу (Мулц 1976: 467).

2. XIX конгрес Савеза славистичких друштава Србије

Последњи, Деветнаести конгрес Савеза славистичких друштава Србије, под називом *Савремено проучавање српског језика и књижевности и других словенских језика и књижевности као мајерњих, инословенских и сираних*, одржан је од 23. до 25. августа 2023. године на Филолошком факултету Универзитета у Београду. Обухватио је три уже подтеме, у оквиру којих су учесници могли да пријаве своје реферате: *Прошлости, садашњости и будућности српског и других словенских језика, Актуелна питања српске и других словенских књижевности и Методика српског и других словенских језика и књижевности*. У духу добре и утемељене праксе и поштовања традиције, и на овом конгресу су учешће узели и универзитетски професори и наставници и професори из основних и средњих школа, као и научни делатници из наших најзначајнијих института, пре свега из Института за српски језик САНУ. Током три дана трајања Конгреса, учесници су били у прилици да чују 77 реферата (од 86 пријављених) организованих у два блока пленарних предавања и осам секција, присуствују двама округлим столовима и посете изложбу књига најважнијих славистичких институција, као и њихову промоцију. Важно је нагласити да су на XIX конгресу учествовали представници свих србистичких и славистичких катедара из Србије (Београд, Нови Сад, Крагујевац, Ниш, Приштина (са привременим седиштем у Косовској Митровици), Нови Пазар), као и наставници и професори из многих градова широм Србије (Београд, Смедерево, Панчево, Крушевац, Крагујевац, Смедеревска Паланка, Лесковац, Књажевац, Пожега, Нови Пазар, Зрењанин, Врање), али и наставници српског језика у Француској и Немачкој, што само сведочи о важности конгреса и његовој улози у проучавању и неговању словенских језика, књижевности и култура. Пред почетак Конгреса учесници су уз *Програм* добили и *Књигу резимеа* (прир. Д. Соколовић, В. Илић и В. Николић).

Деветнаести конгрес Савеза започео је свечаним отварањем у сали 11 Филолошког факултета. Присутне је најпре поздравила проф. др Рајна Драгићевић, председник Савеза славистичких друштава Србије, затим им је добродошлицу у име управе Факултета пожелело доц. др Јован Чудомировић, продекан за наставу Филолошког факултета, а свечани део отварања Конгреса завршен је поздравним речима проф. др Биљане Марић, председника Славистичког друштва Србије, и проф. др Весне Ломпар, председника Друштва за српски језик и књижевност Србије. Након уприличеног коктела, радни део Конгреса настављен је пленарним предавањима. Част да одржи прво пленарно предавање припала је проф. др Љиљани Бајић, која је до 2017. године била председник Савеза

славистичких друштава Србије. Она је Конгрес отворила рефератом под називом *Методика настава српског језика и књижевности као развојна научна дисциплина*, потом је проф. др Валентина Питулић говорила о *Ђурђевским песмама и обичајима са Косова и Метохије у записима руског конзула Ивана Степановича Јасиребова*, док је пленарни део завршен рефератом проф. др Срета Танасића, председника Одбора за стандардизацију српског језика, *Актуелни процеси у систему везника временских реченица у савременом српском језику*. Након краће паузе рад је настављен у четири поподневне секције.

У првој секцији, *Актуелни теоријско-методолошки проблеми проучавања српског језика*, саопштено је девет реферата. Део излагања био је посвећен конкретним проблемима изучавања одређених области српског језика: Милош Ковачевић, *Изражавање временске нејосредности зависносложеном реченицом*, Вељко Брборић, *Вештачка именована женских занимања на примеру сјорша – шерор над језиком*, Владимир Поломац, *Старо српско писано и шtamпано наслеђе: нове перспективе истраживања помоћу вештачке интелигенције*, Ивана Лазић Коњик и Стана Ристић, *Концепт СРПСКИ ЈЕЗИК на анкетном и асоцијативним материјалу*, Владан Јовановић, *О изворима језичке траге из удаљенијих (периферних) области српског језичког простора у великом Академијском речнику*, док су остала саопштења била општија и давала преглед рада одређених институција или указивала на проблеме са којима се српски језик генерално суочава: Исидора Бјелаковић, *Одељење за књижевност и језик Матице српске (пројекти и активности)*, Марина Спасојевић, *Проучавање српског језика у Институту за српски језик САНУ: прошлости, садашњости и будућности*, Драгана Новаков, *Српски језик којем прећи нестанак*, Јована Јовановић, *Развој српске теоријске лексикографије од 80-их година XX века до данас*. Већ наслови реферата представљених у првој секцији потврђују констатацију изнету у уводном делу овога рада да су теме на конгресима одувек биле веома разноврсне – некада прилично партикуларне, а некада веома опште и прегледне.

Друга секција, *Савремено изучавање српске књижевности (методолошки, теоријски, компаративни приступи)*, обухватила је десет занимљивих и актуелних излагања посвећених проучавању српске књижевности и њеном месту у контексту осталих словенских књижевности. Рад у овој секцији отворила је Оливера Радуловић рефератом под насловом *Андрићеве молитве*, који је био посвећен молитвама „Човекова молитва“, „Боже, не допусти да срце наше остане празно“ и „Ни бога ни молитава“. Затим је Драгана Вукићевић, у реферату под називом *Књижевна крстимографија*, говорила о сарадњи студената Српске књижевности са Филолошког факултета у Београду и студената Сценског костима са Факултета примењених уметности на истоименом пројекту.

Мина Ђурић поднела је реферат под називом *Српска и словенска књижевност као део глобалних литерарних студија*, након чега је Бранко Вранеш говорио о *Фиџури Дон Кихота у српској модерности* и *поетици*. Савременој српској књижевности био је посвећен и реферат Софије Филипов Радуловић *Коментарски дискурс у стиховима* Лирике Итаке и Итаке и коментара. Адријана Цветановић реферисала је о *Позицији проскрибованих писаца српске књижевности између два рата – између идеологије и књижевности*, након чега је уследио реферат Снежане Марковић *Интертекстуалност као начин комуникације романа* Дервиш и смрт Меше Селимовића са другим књижевним делима. У завршном делу ове секције своје реферате представиле су Јелица Живановић – *Наслеђе симболизма у поетици* Милована Данојлића, Милица Софинкић – *Пишање аутофикције у Априлу у Берлину* Даше Дрнђић и Наталија Лудошки – *Етнотипични пессимизам или хуманистичка оптика човека и света у средњошколској настави књижевности*. Као што се из предочених наслова може видети, у секцији посвећеној српској књижевности доминирале су теме из савременог књижевног стваралаштва.

Трећа секција била је посвећена осталим словенским језицима – *Савремено изучавање словенских језика и књижевности као инословенских и стираних* – и у оквиру ове секције изложено је девет реферата, пре свега из области русистике, али су своје заслужено место добили и словачки и украјински језик. Секцију је отворила Биљана Марић са темом *Конструкције са џуђим говором као средство актуализације синтаксичког плана у савременој руској књижевности*, затим је Зузана Чижикова говорила о *Поетици* Ненаписаног романа *Станислава Ракуса*, док је Јелена Гинић поднела реферат под насловом *Варијантност у изговору удвојених суласника на границама морфема у руском језику (на материјалу ортооевских речника РАН)*. Зузана Тирова је своје излагање посветила *Прошлости, садашњости и будућности* словакистике у Србији, након чега је Тања Гаев говорила о *Украјинском језику, књижевности и култури и њиховој перспективи након завршетка рата у Украјини*. Крај секције обележиле су теме посвећене руском језику и руској књижевности: Ана Јаковљевић Радуновић – *Савремена руска документаристичка проза: Павле Басински и Леонид Јузефович*, Лука Меденица и Стефан Милошевић – *Грамастичке прешке на почетном нивоу усвајања руског језика у писаној и усменој продукцији (у српској језичкој средини)*, Срђан Петровић – *Линвокултуролошки речници руског језика као извор података о религији* и Марија Опачић – *Вишечлани реченични комплекси мешовитости у руском и српском језику*. Важно је запазити да су реферати и у овој секцији били врло разноврсни и да су покрили проблеме и из области језика и из сфере књижевности и да су, када је језик посредни, своје

место добиле теме из различитих дисциплина: фонетика, синтакса, морфологија, лингвокултурологија.

Последња, четврта секција првог конгресног дана била је пре свега методички усмерена – *Српски језик и књижевности у наставном контексту од основне школе до универзитета* – и обухватила је осам реферата. На самом почетку, Горан Максимовић представио је историјат *Покретања и концепције студија српског језика и књижевности, као и других словенских језика на Универзитету у Нишу*. Након тога је Зона Мркаљ све присутне упознала са *Изазовима савремене наставе књижевности*, док је Јасмина Московљевић Поповић податке засноване на анализи текстова из *Развојној корпуса српског писаног језика* представила у оквиру реферата *Употреба ћирилице и латинице на основношколском узрасу*. Реферат Драгане Вељковић Станковић носио је наслов *Како педагошкој метафоризацији у настави српског језика*, док је Драгана Керкез представила истраживање *Чији је Марко штио на Косово касно стиже? (о ишању културно-националне специфичности фразеологизама из линвогидактичке и линвокултуролошке персиктиве*. Значајне прилоге методици наставе језика и књижевности дали су и Наташа Станковић Шошо у реферату *Унапређивање читалачких компетенција ученика у савременој настави књижевности (на примерима комедија Бранислава Нушића)*, Драгана Ђећез Иљукић у излагању *Употреба дијалних алаца у подизању квалитета наставе и потрага за знањем* и Милан Вурдеља у реферату *О значају проучавања избора из европског и светског писништва XX века у гимназијама: осврт на семените реформисаног програма наставе и учења*. На основу свега представљеног, видимо да су и радови из ове секције покрили широк дијапазон тема и проблема у настави: од употребе писма, преко читања, метафора и фразеологизама, до самих наставних програма.

Током преподнева другог дана Конгреса, рад је такође био организован у четири секције: прва је била посвећена *Актуелним теоријско-методолошким проблемима у проучавању српског језика*, док су преостале три обухватиле реферате који су се тематски уклапали у методiku наставе од основне школе до универзитета.

Током прве секције представљено је десет реферата из различитих области језика: лексикологије, фразеологије, акцентологије, морфологије, прагматике, творбе речи и сл. Прва три излагања била су посвећена једном од најактуелнијих проблема, тзв. родно осетљивом језику: Александра Марковић – *О „родно осетљивом језику“ у дослушним електронским корпусима српског и других словенских језика*, Ана Мацановић – *Стишус социјалних фемининашва у савременом српском језику* и Драгана Цвијовић – *О „родно осетљивом језику“ у школским уџбеницима*.

Након тога је уследила једна од ретких тема из области прагматике: *О комуникацијским вредностима ћушања у савременом српском језику* Бојане Милосављевић, а потом и лексиколошка тема Слободана Новокмета *Какав је приземан човек? Прилој ироучавању семантике иридева* приземан у српском језику. Своје заслужено место на овом конгресу акцентологија је добила захваљујући Николи Радосављевићу, који је говорио о *Фиксираности акцената у флексији савременој српској стандардној језика*. Реферат Соње Манојловић носио је наслов *Прилој ироучавању лексике српској народној језика XVIII века*, док је Душица Добродолац своје излагање насловила *Универзалне етичке норме у фразеологији српској језика*. У завршном делу прве секције Александра Ракић и Ана Вучићевић говориле су о *Агноминалном јеништиву у научним ириказима: ирошлости, садашњости, будућности*, а Тања Русимовић о *Именицама уојишеној значења као форичком лексичкосемантичком антицеденту релативне клаузе*.

Друга секција била је посвећена методици српског језика, а отпочела је рефератом из области методике универзитетске наставе: *Проблеми израде доктиторске дисертације из лексикологије (зайжања и искуства из ментиторској рада)* Рајне Драгићевић. Након тога је уследило занимљиво излагање Весне Ломпар о *Нейреводивим речима из различитих језика у настави иворбе речи српској језика*, а потом и једна од ретких тема посвећених српском као нематерњем језику: *Књижевни тексти у настави Српској као немајтерњеј језика* Душанке Звекић Душановић. Из коауторског реферата Валентине Паровић и Милене Опарнице *Увођење у истраживачке радове из области језика* публика је могла да се обавести о раду Средњошколске групе за граматiku и стилистику српског језика Регионалног центра за таленте у „Михајло Пупин” у Панчеву. Весна Николић је говорила о *Тивовима задатака из области иаронимије у настави српској језика (с осврћом на руски језик)*, док је Валентина Илић у реферату *Речничке дефиниције у настави српској језика* указала на неприлагођеност постојећих речничких дефиниција узрасту ученика и представила резултате емпиријског истраживања овог проблема. Данило Алексић је своје излагање посветио *Визуелизацији морфолошких структура у настави српској језика*, након чега је Саша Чорболоковић рефератом *Уиошреба хумора у настави српској језика и књижевности* затворио рад у другој секцији.

Као што је напред већ речено, и трећа секција је била методички оријентисана, али је, за разлику од претходне, обухватила и српски језик и књижевност и остале словенске језике и књижевности. У оквиру ове секције саопштено је осам реферата, при чему је рад отворило излагање Мирјане Стакић Савковић *Такмичења из српској језика и књижевности и њихова улоја у наставном ироцесу*. За њом је Слађана Савковић говорила о *Правојисним иравилима у структури језичкој система*, након чега

је Марија Јеверичић излагала о *Значају пројектне наставе при обради наставних јединица из области језика*. У наставку секције поднети су реферати Јелене Милошевић Петровић и Бојана Ристића *„Кво си шој облџкал?” – Лексика народне ношње Тимока*, Сање Гемаљевић *Анализа драматичких прешака у усвајању наставних садржаја из српског језика у Основној школи „Браштво” у Новом Пазару*, Блаженке Тривунчић *Између одржања и замене српског језика у трећој генерацији Срба у Париском региону*, Олгице Спасојевић *Словенски језици у фокусу међународне сарадње између школа – савремен истраживачки приступ настави језика кроз Етвинини пројекте* и Данијеле Јанковић *Тројста држава – појединац – академска заједница као темељ очувања јужнословенских језика у дијаспори (ситуација у Немачкој)*. У вези са овом секцијом важно је приметити да су током ње покренута битна питања статуса и проблема српског као завичајног језика, односно српског језика у дијаспори.

Последња секција на XIX конгресу обухватила је десет реферата, а била је посвећена српском језику и књижевности на свим нивоима образовања. Најпре је Катарина Беговић говорила о *Руским уџбеницима код Срба у 18. веку*, потом Зорица Сорак о *Планирању пројектне наставе српског језика и књижевности*, а Ивана Ковачевић о *Процењивању и оцењивању у настави српског језика и књижевности*. Затим је Вук Жикић изложио реферат под насловом *Толкинов Хобит у савременој методичкој пракси*, док је Оливера Урошев Палалић реферисала о *Илустрацији и књижевном делу у настави српског језика и књижевности*. На самом крају, Маша Петровић је представила реферат *Моћност и интерпретацији приповестке „Јелена, жена које нема” Иве Андрића у основношколској настави*, Кристина Рајић је говорила о *Преиспитивању методичке оправданости увођења романа Доротеј Добрила Ненадића у обавезну школску лектуру*, Јелена Ђурић о *Истраживачком методу у култури језичког изражавања*, Маја Коца о *Домаћим задацима у настави језика и књижевности у новојазарским школама*, док је секција затворена рефератом *Ко је наставник, а ко професор?* Владимира Милојевића.

Поподне другог дана XIX конгреса СДСД било је резервисано за два округла стола. Први је био посвећен *Актуелним проблемима наставе српског језика и књижевности*, а у оквиру њега су покренуте три уже подтеме: Александар Милановић је био уводничар у тему *Проблеми родно осетљивог језика*, Вељко Брборић је покренуо питање *Проблема српског језика у образовању*, док је Зона Мркаљ отворила тему *Проблеми савремене књижевности у настави*. О све три теме вођене су живе дискусије и чуло се мноштво различитих мишљења, али треба ипак нагласити да је највише пажње изазвала тема посвећена тзв. родно сензитивном језику. Други округли сто био је посвећен *Актуелним проблемима наставе*

словенских језика у Рејублици Србији. И овај округли сто је имао три уводничара за три уже теме: Лука Меденица био је уводничар за подтему *Проучавање и настава руској језика, књижевности и културе у Србији*, Далибор Соколовић за подтему *Проучавање и настава мањинских словенских језика у Србији*, док је тему *Актуелно стање и перспективе светској славистичкој покрети* отворио Бошко Сувајцић.

Све до сада наведено доводи нас до слике наше актуелне научне стварности и стања и тенденција у образовном процесу. Иако у овом чланку реферати нису детаљно описивани, већ су и сами њихови наслови довољни да се из њих закључи које су то теме и области у фокусу истраживача, шта је то што ствара највише проблема наставном кадру и како се са тиме изборити. Будући да конгреси ССДС представљају једно од ретких места заједничког рада универзитетских и школских професора, највећи број излагања био је, природно, посвећен управо методици наставе и начинима да се бројни изазови данашњице успешно превазиђу – од 77 представљених реферата 34 било је посвећено управо методичким темама (14 везаних за српски као матерњи, свега 2 посвећене српском као страном, односно нематерњем, 10 у вези са методиком књижевности, 3 из области методике словенских језика и 6 општеметодичких тема), а фокус на методичким темама јесте нит која повезује све до сада одржане конгресе. Теме из области методике биле су веома разноврсне: од обраде конкретних језичких јединица и одређених књижевних дела у основној и средњој школи, до проблема који заокупљају пажњу савременог професора – мотивисање ученика за читање и унапређивање читалачких компетенција, оцењивања, пројектне наставе, увођења дигиталних технологија у наставни процес, места илустрација и хумора у настави, преоптерећености наставних планова и програма и сл. Морамо нагласити и то да је методика универзитетске наставе и на овом конгресу била најмање заступљена. Што се тема из области језика тиче, евидентно је да се фокус лингвиста прилично померио када је реч о областима истраживања у поређењу са ранијим, посебно оним најстаријим, конгресима. Раније су доминантне језичке теме долазиле из области историје језика, нормативистике, дијалектологије, ономастике, фонетике и акцентологије, упоредне граматике словенских језика и сл., док таквих излагања на XIX конгресу готово да није било, посебно када је реч о историји језика и дијалектологији. Лингвистичке теме на овогодишњем конгресу биле су доминантно посвећене савременом језику, и то пре свега синтакси, лексикологији, лингвокултурологији, морфологији и творби речи или су пак биле уопштене и давале пресек тренутног стања у науци и раду наших најзначајнијих институција. Када је реч о темама из области књижевности, главни закључак који се намеће јесте да су готово све теме биле посвећене савременој књижевности, одно-

сно писцима и делима из XX и XXI века. Реферата из области народне и средњевековне књижевности није уопште било, а проучаваоци књижевности су се врло ретко одлучивали да се у својим излагањима баве нашим великанима из неких старијих епоха попут XVIII и XIX века, што представља значајну разлику у односу на раније конгресе.

Трећи дан Конгреса отпочео је изложбом књига Савеза славистичких друштава Србије, Друштва за српски језик и књижевност Србије, Славистичког друштва Србије, Матице српске, Института за српски језик САНУ и Међународног славистичког центра у аули Филолошког факултета, након чега је уследила промоција ових издања. О издањима Савеза славистичких друштава Србије говорила је Р. Драгићевић, издања Друштва за српски језик и књижевност Србије представила је В. Ломпар, у име Славистичког друштва Србије говорила је Б. Марић, издавачку делатност Матице српске је представила И. Бјелаковић, док се у име Института за српски језик САНУ обратила М. Спасојевић. Најзад, издања Међународног славистичког центра представио је Б. Сувајцић.

Деветнаести конгрес ССДС завршен је пленарним предавањима проф. др Бошка Сувајцића, представника Србије у Међународном славистичком комитету, и проф. др Далибора Соколовића, потпредседника Савеза славистичких друштава Србије. Реферат проф. Б. Сувајцића био је посвећен *Међународном комитету слависта – изазовима и задацима*, док је проф. Д. Соколовић говорио на тему *О могућностима славистичкој академској умрежавања и размене*. У оквиру излагања под насловом *Завршна реч и закључци конгреса* проф. др Рајна Драгићевић, председник Савеза славистичких друштава Србије, сумирала је рад читавог Конгреса и прочитала закључке овогодишњег конгреса. Тиме је и XIX конгрес ССДС завршен у духу минулих конгреса – доношењем резолуције, о којој ће у наставку рада бити више речи.

3. О закључцима конгреса Савеза славистичких друштава Југославије (касније – Србије)

Конгреси Савеза славистичких друштава често су завршавани пленарним седницама на којима је доношена резолуција, у којој су назначене најважније идеје ондашњих југословенских слависта покренуте током конгресних дана и закључци до којих се дошло у продуктивним дискусијама. Ти закључци су, отуда, право сведочанство једног времена, на основу кога поуздано сазнајемо о проблемима са којима су се суочавале славистичка наука и настава на свим образовним нивоима, као и о предлозима за њихово превазилажење. Поједини закључци сумарно су изнети и касније штампани као резолуција (обично као додатак хро-

ници), а некада су били саопштени кроз резултате рада појединачних секција, које би по завршетку конгреса читали њихови представници. Поред тога, неретко су и хроничари, уз описивање тематике конгреса, истицали горуће проблеме, који су подстицали конструктивни дијалог, и наводили закључке који су из њега произлазили.

Читајући све претходне резолуције до којих се за ову прилику могло доћи, могли смо условно издвојити две групе закључака. Прва од њих (а) односи се на ондашње акутне проблеме науке и наставе који су временом или решени или су, напосто, престали да буду актуелни. Друга група закључака (б) односи се на важна питања која су покренута и која се и данас сматрају актуелним. Обе групе су, свакако, обележиле дух времена, јер представљају не само научна и наставна славистичка струјања него посредно одражавају и историјске, социолошке, политичке, идеолошке и образовне прилике друге половине XX века у Југославији. У наставку рада издвајамо неке најзначајније закључке.

(а) Из резолуција читамо како су конгреси чинили да се одлуке Новосадског договора што дуже задрже, односно да се очува јединство српскохрватског (хрватскосрпског) језика са два изговора, иако су сви хрватски и део српских лингвиста (нпр. М. Ивић) на V конгресу ССД заговарали постојање варијаната овог језика (Морачић 1965; Назор 1965). На пољу науке о књижевности закључци су пледирани на што хитнију израду историје југословенске књижевности (Морачић 1963а: 248; Морачић 1965: 111; Мулц 1970: 170), док је на свим филолошким пољима требало посебну пажњу поклонити упоредним словенским и несловенским истраживањима (Морачић 1965: 111). На Шестом конгресу бележи се и потреба за модерним речницима савременог српскохрватског језика (Мулц 1970: 173), која се и данас, у савременој перспективи, може сматрати актуелном. У вези са наставним питањима, још од првих конгреса истицала се снажна потреба за јединственим програмским садржајима на подручју Југославије, што је више пута наглашавано (Аранђеловић-Живковић 1959–1960: 393–394; Митков 1982: 36), као и тежња ка повезивању школства на свим нивоима, од основне школе до универзитета (Морачић 1972: 90; Митков 1982: 36). На основу једног текста Д. Морачића (1963б: 249–250) сазнајемо да су резолуцијом са III конгреса (1961) дати први импулси организацији такмичења из нашег предмета од школског до републичког нивоа, и то за завршне разреде основне школе, са идејом да се у будућности она прошире и на друге разреде. Не можемо да се не замислимо пред предлогом са Четвртог, охридског конгреса (1963) да сви просветни радници на стручним испитима треба да полажу и „испит из матерњег језика (писмени и усмени)” (Морачић 1963а: 249), чиме се указивало на значај познавања српско(хрватско)г језика и језичке културе свих оних који у учионици

обављају своју професионалну дужност. Сматрамо да би овакав предлог био значајан и данас. Широко пространство које је заузимала Југославија и разноврсност дијалеката које је обухватала утицали су да се међу закључцима конгреса укаже потреба за развијањем диференцијалне наставе граматике у односу на дијалекатску базу (Финка 1972: 29), а оновремена Шуварова реформа са собом је носила и низ проблема у вези са програмима средњег усмереног образовања, које је требало унапређивати (Ђурановић 1979: 248; Савић 1985: 233). Закључци су повремено указивали и на потребу за богаћењем уџбеничке литературе (Морачић 1963а: 249), нарочито за средњошколски ниво (Стакић 1998: 306), али и на потребу за специјалним уџбеницима за српски језик као страни (Лалевић 1955: 465; Бајић 2009: 397). Учесници конгреса сматрали су да руском (и енглеском) језику у школама треба дати приоритет (Морачић 1963а: 249), а касније су се, због све већег потискивања словенских језика у настави, залагали за што бољу афирмацију руског језика (Милић 2005: 435; Бајић 2009: 397), што и данас можемо сматрати актуелним (в. ниже). На конгресима прве деценије XXI века указало се и на потребу за јачањем информатичких компетенција наставника, али и на важност развијања дигиталних језичких ресурса за српски језик (*истио*). Будући да су у том периоду српски програмски садржаји увелико били у процесу реформе, на 17. конгресу (2009) потцртана је и важност прихватања образовних стандарда постигнућа ученика на крају другог циклуса образовања. Конгресни предлози за промене нису заобишли ни српски правопис, те су се пре изласка последњег измењеног издања јављале сугестије за поједностављивањем правописних регула (Стакић 1998: 305; Бајић 2009: 398). Настава на универзитетском нивоу била је предмет конгресних тема и закључака од самих његових почетака. Тако нам резолуције показују: како су словеначки и македонски језик постепено налазили своја места на србистичким (српскохрватским) катедрама широм Југославије (Аранђеловић-Живковић 1959–1960: 394; Морачић 1963а: 248–249); да је у више наврата указивано на проблем стручне и педагошке усклађености, односно на недостатак методичких предмета на студијама које образују наставнике српско(хрватско)г језика (Лалевић 1955: 464; Стефановић 1963: 220; Морачић 1969: 452; Савић 1985: 233); да је неопходна расправа о смислу и функцији наставе језика, књижевности и методике на универзитетима, која треба да буде усклађена са потребама наставе у школи, те да је нужно садржајно приближити програме на србистичким и славистичким катедрама у Југославији (Савић 1985: 232–233); да је и поврх ових смерница за унапређење наставе на факултетима, услед историјских и друштвено-политичких (не)прилика, на 14. конгресном заседању (1997) закључено да су универзитетски центри слабо повезани (Стакић 1998: 305).

(б) Друга група закључака из конгресних резолуција значајна је на посебан начин: они се односе на проблеме који су и дан-данас актуелни и који представљају општа места са којима се континуирано суочавају србистичка и славистичка наука и настава. Тако су се учесници славистичких конгреса деценијама изјашњавали о потреби за повећањем броја часова Српског језика у школама (Лалевић 1955: 465; Морачић 1963а: 249; Савић 1985: 233; Милић 2005: 434; Бајић 2009: 398; Станковић-Шошо 2016: 274), а истовремено су били против превеликог оптерећења рада наставника, па су неретко потцртавали да недељни фонд часова професора не сме бити већи од 18 (Лалевић 1955: 464; Морачић 1963а: 249; Морачић 1965: 112; Митков 1982: 36). Предлог са Петог конгреса који се односи на ослобађање наставника од сувишних административних послова (Морачић 1965: 112) данас је, рекло би се, актуелан више него икада раније. Први знаци нарушавања наставничког угледа јавили су се тада, у другој половини XX века, а у савременом тренутку имамо утисак да су кулминирали. Потреба за уздизањем достојанства професора и бољим вредновањем његовог рада истиче се од самог почетка и кроз неопходност адекватније материјалне надокнаде (Лалевић 1955: 464; Морачић 1965: 112; Митков 1982: 36). Нарушени углед наставничког позива огледа се и у констатацији да је све слабије интересовање одличних ученика за студије језика и књижевности (Морачић 1969: 452), са чим се и данас суочавају српски универзитети. Када су посредни наставни садржаји, још од првих резолуција указивано је на потребу за ревизијом школских програма у правцу растеређивања, модернизације (Лалевић 1955: 464; Морачић 1963а: 249; Милић 2005: 434) и уједначавања на свим образовним нивоима (Стакић 1998: 307). Можемо запазити да су учесници конгреса упозоравали на чињеницу да настава још није ослобођена формализма (Аранђеловић-Живковић 1959–1960: 393), против кога се залагао још А. Белић у својим методичким радовима, залажући се за учење језика које доприноси упознавању његове природе, суштине, односно комуникативне функције (Белић 2000: 430–432). О значају наставе комуникације (а не само језика) интензивно се говорило и на каснијим конгресима (Поповић 2005: 430). Надаље, како је уџбенички плурализам у новије време утицао на велики број уџбеника и приручника неједнаког квалитета и садржаја, на једном од не тако давних конгреса указано је и на важност њиховог усклађивања (Бајић 2009: 398). Потреба за економичности и конкретности у обради градива није тековина савременог друштва, већ су оне као важне наставне категорије биле препознате још на Четвртом конгресу (1963). Тада је у закључцима издвојена и важност за систематичним приступом у настави језика, као и потреба за осветљавањем не само граматичке већ и семантичке и стилске стране језика (Стефановић 1963: 218–219). Премда се

на низак ниво писмености и значај усмеравања наставе у правцу општер описмењавања указивало још 80-их година (Митков 1982: 36), изгледа да је овакво стање с годинама прогресивно напредовало, па у закључцима нешто каснијих конгреса уочавамо да су криза читања и говорне културе (Станковић-Шошо 2006: 411; Бајић 2009: 397–398) завладале међу школском популацијом. Требало је осмислити мотивационе механизме којима ће се криза пребродити и интензивно радити на функционалном описмењавању ученика (Стакић 1998: 306) и развоју њихове језичке културе (Станковић-Шошо 2016: 275). С тим у вези, јавили су се и предлози за увођење изборних предмета у основним и средњим школама, попут Језичке културе и сл., док би главни предмет, Српски језик и књижевност, у школама у Србији требало да – према закључцима XVIII конгресног заседања – добије натпредметни статус (*исџо*). И неколико ранијих закључака у вези са универзитетском наставом могу се и данас сматрати важним за њено унапређење: преиспитивање наставе матерњег језика на наставничким факултетима, потреба за већом изборношћу курсева на студијама (Савић 1985: 233), важност интердисциплинарног умрежавања језика и књижевности (Мулц 1970: 171; Стакић 1998: 306), као и организовање интердисциплинарних студија језика и информатике, будући да дигитално-информатичка ера отвара читав низ нових занимања у тзв. језичкој индустрији (Поповић 2005: 432). Један од закључака са претпоследњег, XVIII конгреса, говори да су интердисциплинарност, интермедијалност и компаративна проучавања будућност славистике (Станковић-Шошо 2016: 274). Реч је о доминантним методолошким приступима актуелним у светској науци (и то све интензивније у последњој деценији) који чине да некада оштре границе међу дисциплинама постану блеђе, флуидније и пропустљивије. То у даљој перспективи значи да различите, јасно одељене науке конвергирају ка општој науци, а такву тенденцију снажно подржава глобализација у научним приступима. Остаје нам да осмотримо како су се ове тенденције одразиле на закључке овогодишњег, XIX конгреса Савеза славистичких друштава Србије. Да ли их они потврђују и остављају ли историјату славистичке науке и наставе аутентичан печат данашњице?

4. Закључци са XIX конгреса Савеза славистичких друштава Србије, и понешто о њима

У духу минулих конгреса, на завршном, пленарном заседању Рајна Драгићевић, председник Савеза славистичких друштава Србије, прочита је закључке и запажања која су резултат рада у секцијама и неретко живих дискусија које су их пратиле. Међу кључним тачкама закључака нашли су се они који се тичу: општих језичких тема, потом проблема у

вези са српским језиком и другим словенским језицима у основношколској и средњошколској настави, запажања у вези са општим образовним тенденцијама, као и маркантних проблема универзитетске наставе.

а) Од општих проблема у вези са српским језиком највише се расправљало о тзв. „родно осетљивом језику“. Ову категорију предвиђа Закон о родној равноправности из 2021. године, на који је са супротстављањем реаговао велики део наше научне јавности. Према наведеном закону, оваквим језиком промовисаће се равноправност жена и мушкараца у личном и професионалном животу. Најпре треба запазити да у тексту Закона није реч о *јолно* осетљивом, већ о *родно* осетљивом језику. Термин *рода* овде је продукт тзв. цендер идеологије, којом се прокламује читав спектар родова, а то у наставку значи да ће се Законом отворити могућност за видљивост свих потенцијалних родова којих је у свету сваким даном све више. То би, последично, угрозило граматичку и лексичку структуру језика. Надаље, у српском језику граматички и природни род нису подударне категорије. Све нормативне граматике српског језика наводе да се именицама у генеричком значењу – именована врста, занимања, звања – означавају оба пола. Тако се *човек, ил-саи, професор, академик* тичу и жена и мушкараца подједнако. Посебан проблем огледа се у чињеници што је предвиђено да поменути закон ступи на снагу од 2024. године, према коме ће се „родно сензитивни језик“ употребљавати у администрацији, средствима јавног информисања и у образовању. То значи да ће и сви школски уџбеници морати бити усклађени са родном идеологијом, што би нарушило њихову читљивост и разумљивост, које су фундаментална обележја школске литературе. *Учесници Конгреса сложено су стјали против облигаторности уиошребје „родно осетљивој језика“ и било каквој уилишања идеологије у норму српској стандардној језика.*

б) Настава српског и других словенских језика и књижевности. Вишедеценијска борба универзитетских професора и наставника србистике за повећањем броја часова Српског језика и књижевности у основним и средњим школама наставља се и данас. *Учесници Конгреса смајтрају да је број часова из мајернеј језика на недељном нивоу неоиходно повећајши* (по угледу на многе земље из региона и Европе) како би се садржаји предвиђени програмима наставе и учења могли ваљано и у целости реализовати. С тим у вези, у закључцима Конгреса је истакнуто да *поштоји пошребја за реорјанизацијом обавезних и изборних предметша* у основној школи, путем којих би се могао повећати и број часова Српског језика, што би довело до успешнијег досезања образовних исхода и стандарда постигнућа, а последично до развоја читалачких компетенција ученика. Као што смо показали, и потреба за изборношћу курсева јавила се на ранијим конгресима, а ове године учесници су је такође

потенцирали. Будући да су школски садржаји за предмет Српски језик и књижевност (за све образовне нивое) недавно прошли кроз процес реформе,² учесници Конгреса сматрају пошребним да се у оквиру окупљеног скупа дискусија поводом новина у пројектима књижевности у настави основних и средњих школа, а посебно поводом тога колико су одређена књижевна дела по темама, мотивима, стилу и проблемима којима се баве одговарајућа за узраст којем су намењена, као и колико у неким периодима образовања недостају дела која би још више подстицала стваралачке компетенције ученика и генерално позитивније сагледавање света. Овај закључак индикативан је за будуће програмске садржаје, у којима се озбиљније и стручније мора сагледати однос садржаја и узраста ученика којима је он намењен, и то не само у подручју књижевности него и језика и језичке културе. Једна од важних тема, о којој се разговарало и у раду секције и на округлом столу, имала је одјека у закључцима Конгреса у виду предлога да се организује стручни скуп о такмичењима из српског језика и књижевности. На том скупу говорило би се о методологији израде такмичарских тестова, о корпусу на коме су они засновани, о раду наставника на припреми ученика за такмичење, праћењу резултата награђених ученика након такмичења, итд. Кроз овакав скуп наставници би се могли мотивисати да код ученика развијају такмичарски дух и истовремено би се могли отклонити шумови који постоје у вези са садржајем и структуром задатака и прецизирати значај и функција коју такмичења имају у ученичком школовању и наставничком професионалном животу. Чини се озбиљније него раније, на овогодишњем конгресу указано је на важности и уренишности институционалној и личној ангажовања на очувању, настави и промоцији српског језика и књижевности у иностранству. Стање српских лектората у иностранству данас је озбиљно угрожено, а одговорне институције, попут Министарства просвете, Министарства спољних послова и Управе за сарадњу са дијаспором и Србима у региону, филолошких (и филозофских) факултета водећих српских универзитета и њима припадајућих ужих организационих јединица, требало би да уложе напор и ресурсе како српски језик не би нестао са листе филолошких катедара на универзитетима у свету. Истовремено, неопходна је и свака појединачна посвећеност и подршка лекторима и наставницима српског као страног или завичајног језика у српским школама у дијаспори – у виду развоја модерних мето-

² Реформисани планови и програми наставе и учења (за основне школе и гимназије) почели су да се примењују у нашим школама од 2018. године следећом динамиком: 2018/2019. за 1. и 5. разред и 1. годину гимназије; 2019/2020. за 2. и 6. разред и 2. годину гимназије; 2020/2021. за 3. и 7. разред и 3. годину гимназије; 2021/2022. за 4. и 8. разред и 4. годину гимназије (Илић 2022: 171).

дичких приступа, продукције наставних материјала, уџбеника, приручника и средстава, који ће допринети већој ефикасности њиховог рада, јер у том послу они не смеју остати без потпоре и охрабрења матице. Коначно, учесници Конгреса су расправљали и о ситуацији у вези са другим словенским језицима у Републици Србији. *Предложено је да држава осмисли сѝрашѝеију у вези са насѝавом сѝраних језика, како се не би форсирали неки језици на шѝеиу груиѝх.* На основу закључака са ранијих конгреса видели смо да је истицана потреба за бољом афирмацијом руског језика у настави, а овогодишњи конгрес понудио је системско решење иза кога би стала држава пажљиво испланираном стратегијом. Вишегодишњи руско-украјински сукоб, који је кулминирао 2022. године и траје и данас, рефлектовао се и на закључна запажања у којима су се издвојили *различѝи облици ѝроблема у међународној сарадњи са словенским земљама.* Надамо се да ће до наредног националног конгреса Савеза ова, последња, тачка изгубити актуелност.

в) Запажања о савременом образовању уопште и његовим потребама. *У једном од зајажана са Конѝреса истакнуѝо је да се ѝажња ученика грамаѝично смањује из ѝенерације у ѝенерацију.* Наиме, убрзани развој дигитализације и информатичких технологија с почетка 21. века умногоме је утицао на друштвене и антрополошке промене и, уопште узев, живот у савременом свету. Како смо већ на једном месту писали (в. Илић 2022: 82–83), савремена педагошко-психолошка истраживања све више указују на потребу за прилагођавањем наставног процеса новим Z генерацијама, које су рођене у 21. веку и живе у свету преплављеном дигиталним информацијама – текстом, звуком, видеом, сликом. Код појединца се све више развија способност брзог пребацивања са једног информационог тока на други и истовремено обрађивање више информација (енгл. *multitasking*). Ипак, приступ њима је краткотрајан и често нужно површан. То доводи до смањења могућности праћења дужег, линеарног информативног тока. Према неким истраживањима, просечно трајање пажње ученика данас је 10 пута мање него што је било пре само 10–15 година (Минбајева и др. 2018: 9). Ова чињеница нашла је одјека у закључцима овогодишњег конгреса, будући да представља велику сметњу у раду наставника какав је био у прошлим деценијама и опомиње да се наставне методе и приступи савременом ученику морају радикално променити. С тим у вези, *указано је на све већу ѝошребу за диѝѝалним алаѝима и информационо-комуникационим ѝехнологијама (ИКТ) у насѝави и науци.* Начин живота изван учионице не може се и не треба игнорисати у учионици. Савремену технологију треба користити са циљем обраде наставних јединица, јер она ученицима није страна – напротив, пружа више могућности да се до њихове свести допре и истовремено поседује мотивационе полуге којима се уз дигиталну фор-

му они интересују за садржаје који су им на тај начин презентовани. Потреба за дигитализацијом огледа се и у науци, лингвистичким ресурсима и методологијама, на шта је указивано, како смо показали, и на претходним националним конгресима. Последично значају дигитализације, *скренућа је њажња и на значај визуелизације наставних садржаја којима би се они приближили ученицима*. Свакодневно су изложени друштвеним мрежама на којима у краткој јединици времена сагледају мноштво видеа, разнобојних слика, покрета и звукова, па им пуки низови речи и реченица у тексту постају незанимљиви и тешки за праћење. Њихова свест има потребу за визуелизацијом света (Илић 2022: 83). Отуда, да бисмо им пришли и остварили циљеве наставе, треба понудити визуелне представе сложених и апстрактних односа у језичком систему, структури и садржају уметничког текста и сл. Са овим у вези је и више пута на конгресима у новије време назначаван *проблем мотивације ученика* за читање опсежнијих књижевноуметничких текстова. *Значај тејмификације у образовању, на који Конгрес сујерише*, данас привлачи велику пажњу теоретичара наставе, педагога, методичара, наставника и професора. На то указује и чињеница да је претраживање овог појма на Гуглу у последњих десетак година у свету напредовало геометријском прогресијом,³ а све је више научних скупова и монографија посвећених овој теми (исп. нпр. Нас и Коган (ур.) 2023). Реч је о принципу по коме се наставни садржаји освајају кроз правила игре. На тај начин ученици се мотивишу и навикавају да поштују правила, али и да доживе афирмацију. Будући да су навикнути на видео-игре, оваквим приступом придобија се њихова пажња, а жеља за успехом у игри заправо значи жељу за успешним овладавањем садржаја. Тако се традиционални наставни приступи освежавају новим облицима рада, који све више представљају будућност образовања.⁴ Тензија строгог, традиционалног, фронталног, предавачког, монолошко-дијалогског часа овиме се релаксира, а том циљу може допринети умесно укључивање хумора у наставни процес, о коме је било речи и на Осамнаестом (исп. Бајић 2016), али и на овом, Деветнаестом конгресу Савеза. Свест о когнитивном стилу данашњег ученика подстакла је истраживање, реферат, дискусију и – затим – *закључак Конгреса да њојој њојреба за израдом школској речника савременој српској језика*,

³ Исп. Гугл трендове: <https://trends.google.com/trends/explore?date=all&q=Gamification&hl=en>.

⁴ За традиционалног професора готово застрашујућа је и апокалиптична визија будућег образовања, о којој је у једном предавању говорила Рајна Драгићевић (2017: 75): „Пред нама је, како кажу, 'епоха тоталне игре', а самим тим и 'гејмификација образовања'. На цени ће бити 'игропедагози'. Учићемо помоћу тренажера и симулатора, решаваћемо задатке игре и пројеката. Живи учитељи ће се повући пред тзв. 'виртуелним таторима'”.

јер су *постојећи описни речници ученицима неразумљиви и скоро неупошребљиви*. Лексикографске дефиниције, засноване на аристотеловској форми, захтевају развијену способност категоризације и појмовног мишљења, које у млађим разредима основне школе још није стабилно формирано (в. Илић 2022: 109–130). Нужна је детаљна и стручна разрада методологије лексикографске дефиниције и чланка школског речника, која ће бити усклађена са когнитивним развојем ученика, а то значи утемељена у резултатима развојних психолингвистичких налаза.

Конечно, у светлу актуелних наставних тенденција изражених кроз нове програме наставе и учења, *на Конгресу је велико интересовање изазвала пројектна настава, под којом се подразумева удруживање ученика приликом израде заједничких, обично интердисциплинарних пројеката, повезивања више различитих научних и уметничких области, поља и дисциплина*. У запажањима са XIX конгреса показује се како интердисциплинарност, истакнута као будућност славистичке науке на претходним конгресним заседањима, све више овладава и наставом. Предметне границе премошћавају се пројектима, баш као што се на пољу науке више различитих научних дисциплина удружује око заједничког предмета истраживања формирајући тако прелазне научне области. Да пројектна настава изазива велико интересовање наставника, показују и програми Републичког зимског семинара Друштва за српски језик и књижевност из неколико претходних година.⁵ На њима је готово сваке године било по неколико врло посећених радионица посвећених овој тематици. У складу са све интензивнијом глобализацијом савременог света, *на Конгресу је скренућа пажња на значај међународних пројеката и умрежавања наставника и ученика из Србије, региона и света путем интернет платформи*. Дакле, у закључцима овогодишњег конгреса огледају се тенденције савременог образовања: интердисциплинарност, интермедијалност, интернационализација. Односно, не само да се прелазе границе наставних предмета него, путем светске мреже, и границе држава, са циљем да се идеје и резултати једног народа повежу и упореде са идејама и резултатима других народа.

г) Конечно, предмет конгресних тема и закључака била је и универзитетска настава. Расправа се водила о разлозима који су довели до *драматичној пада броја студента на катедрама за српски језик у целој Србији*. Ово је последица већ поменутог нарушеног угледа наставничког и професорског позива, на који је утицао читав низ друштвених збивања. Како је преглед резолуција са ранијих конгреса показао, истакнути проблем не постоји тек неколико година, већ је он у последње вре-

⁵ Програми ранијих семинара доступни су на сајту Друштва за српски језик и књижевност Србије (<https://drustvosj.fil.bg.ac.rs/category/seminari/republicki-zimski-seminar/>).

ме кулминирао и сматрамо да се на овом пољу хитно морају учинити напори да се достојанство врати у руке професора. Конгрес закључује и да је методика универзитетске наставе зајачављена и да је треба развијати, што ће такође позитивно утицати на атрактивност студија србистике. Чини се, најзад, да је први пут на конгресу покренуто питање докторских студија. У закључцима је примећено да је озбиљно нарушено достојанство докторских студија и дисертација и да су преко потребне озбиљне реформе и у тој области. Број докторанада из године у годину расте, док квалитет научног резултата, озбиљност у приступу и одговорност према научном раду уочљиво опадају.

5. Реч-две на крају

Овогодишњи конгрес је разноврсним и актуелним темама, сарадничким дијалозима, подстицајним округлим столовима, богатом изложбом књига и сусретима слависта очувао достојанство и квалитет претходних конгреса. Уз подршку Завода за унапређивање образовања и васпитања Републике Србије, Конгрес је био акредитован као облик стручног усавршавања наставника, а након завршне седнице свим учесницима свечано су уручени сертификати. Закључци до којих се дошло потврдили су актуелност појединих старих проблема наставе и отворили нека савремена питања. Она су тековина модерног, дигиталног доба, које, у духу глобалног, не трпи оштре границе, ни у настави ни у науци. Ипак, охрабрујуће су и готово свевремене речи А. Вратуше (1979: 36), са отварања IX конгреса слависта на Бледу: „Uvijek su potrebni i bit će potrebni, uz svu modernu tehniku, ljudi koji 'uče čitati i pisati', čija je zadaća da uče spoznavati same sebe i osvješćivati u vlastitom jeziku, književnosti, u dodirima s drugim jezicima, susjednim i udaljenim.” Надамо се да ће се научници, професори и наставници српског и словенских језика успешно снаћи са изазовима XXI века и да ће се до наредног конгреса агилно радити на превазилажењу проблема који су истакнути на овом конгресном заседању.

Прилој: Закључци и зајачања прочишћани на зајчарању
XIX конгреса слависта

Од општих тема у вези са српским језиком највише се **расправљало о тзв. „родно осетљивом језику”**. • Учесници конгреса сложено су стали против облигаторности употребе тзв. „родно осетљивог језика” и било каквог уплитања идеологије у норму српског стандардног језика.

Пажња учесника била је посвећена и питањима наставе Српског језика и књижевности, као и образовања уопште. • Истакнуто је да се мотивација и пажња ученика драматично смањује из генерације у генерацију. • Указано је на све већу потребу за информатичким (дигиталним) алатима и информационо-комуникационим технологијама у настави и науци. • Скренута је пажња на значај визуелизације наставних садржаја којима би се они приближили ученицима. • Указано је на значај игре и хумора у наставном процесу. • Наглашена је потреба за израдом школског речника јер су постојећи описни речници ученицима неразумљиви и скоро неупотребљиви. Велика пажња посвећена је значају пројектне наставе, под којом се подразумева удруживање ученика приликом израде заједничких, обично интердисциплинарних пројеката, повезивања више различитих научних и уметничких области, поља и дисциплина. • Скренута је пажња на значај међународних пројеката и умрежавања наставника и ученика из Србије, региона и света путем интернет платформи. • Указано је на важност и ургентност институционалног и личног ангажовања на очувању, настави и промоцији српског језика и књижевности у иностранству. • Истакнута је потреба да се повећа број часова Српског језика и књижевности у основним и средњим школама (да би се наставни програми могли у целости реализовати). Постоји потреба за реорганизацијом обавезних и изборних предмета у основној школи, путем којих би се могао повећати и број часова српског језика, што би довело до успешније реализације наставних садржаја, али и до развоја читалачких компетенција. • Чини се потребним да се у оквиру округлог стола понуди дискусија поводом новина у програмима књижевности у настави основних и средњих школа, а посебно поводом тога колико су одређена књижевна дела по темама, мотивима, стилу, проблемима којима се баве одговарајућа за узраст којем су намењена, као и колико у неким периодима образовања у односу на постојеће програме недостају дела која би још више подстицала стваралачке компетенције ученика и генерално позитивније сагледавање света. • Предложено је да се организује стручни скуп о такмичењима из српског језика и књижевности (са подтемама као што су методика и методологија израде тестова, рад наставника на припреми ученика за такмичење, праћење резултата награђених ученика након такмичења итд.).

На Конгресу се говорило и о универзитетској настави. • Расправа се водила о разлозима који су довели до драматичног пада броја студената на катедрама за српски језик у целој Србији. • Методика универзитетске наставе је веома запостављена и треба је развијати. • Примећено је да је озбиљно нарушено достојанство докторских студија и докторских дисертација и да су преко потребне озбиљне реформе у тој области.

Учесници су расправљали и о ситуацији у вези са другим словенским језицима. • У вези са словенским језицима у Републици Србији предложено је да држава осмисли стратегију у вези са наставом страних језика, како се не би форсирала неки језици на штету других. • Истакнути су различити облици проблема у међународној сарадњи због руско-украјинског сукоба.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- Аранђеловић-Живковић 1957–1958: Бранислава Аранђеловић-Живковић, „Први конгрес југословенских слависта”, *Јужнословенски филолоџ*, бр. 22, стр. 339–344.
- Аранђеловић-Живковић 1959–1960: Бранислава Аранђеловић-Живковић, „Други конгрес југословенских слависта”, *Јужнословенски филолоџ*, бр. 24, стр. 389–394.
- Бајић 2009: Љиљана Бајић, „Значајан научни скуп слависта – Осврт на рад и резултате 17. конгреса Савеза славистичких друштава Србије”, *Књижевности и језик*, LVI, 3/4, стр. 395–398.
- Бајић 2016: Љиљана Бајић, „Култура смеха у наставној теорији и пракси”, у: *Савремено изучавање српског језика и књижевности и словенских језика као мајтерњих, инословенских и страних II: шемајски зборник* (ур. Љ. Бајић), Београд: Савез славистичких друштава Србије, стр. 13–24.
- Белић 2000: Александар Белић, *Грамашике. О грамашикама* (прир. Д. Гортан-Премк), Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Вратуша 1979: Anton Vratuša, „Pozdravni govor”, *Jezik, god. 27, br. 2–3, str. 34–39*.
- Долган 1980: Marjan Dolgan, „Deveti kongres Zveze slavističnih društva Jugoslavije”, *Primerjalna književnost, sv. 3, br. 1, str. 59–60*.
- Драгићевић 2017: Рајна Драгићевић, „Образовање у савременом свету”, у: *Савремени човек и савремени свет: зборник радова III* (ур. С. Радуловић, Д. Станић), Нови Сад: Матица српска – Библиотека Матице српске, стр. 63–77.
- Драгићевић 2023: Рајна Драгићевић, „Ка XIX конгресу Савеза славистичких друштава Србије”, *Књижевности и језик*, LXX/1, стр. 39–49.
- Ђурановић 1979: Мирко Ђурановић, „Девети конгрес славистичких друштава Југославије”, *Васпитање и образовање*, год. 5, св. 4–5, стр. 246–248.
- Илић 2022: Валентина Илић, *Теорија и пракса наставе лексикологије српског језика (у основној и средњој школи)*, необјављена докторска дисертација, одбрањена на Филолошком факултету Универзитета у Београду 8. јуна 2022. године (ментор: проф. др Вељко Брборић).
- Лалевић 1955: Миодраг С. Лалевић, „Прво саветовање слависта Југославије маја 1955. године”, *Књижевности и језик*, св. 6, стр. 460–465.
- Милић 2005: Босиљка Милић, „Извештај о 16. конгресу Савеза славистичких друштава Србије и Црне Горе”, *Књижевности и језик*, LII, 3/4, стр. 433–435.
- Минбајева и др. 2018: Aigerim Mynbayeva, Zukhra Sadvakassova, Bakhytkul Akshalova, „Pedagogy of the Twenty-First Century: Innovative Teaching

- Methods", in: *New Pedagogical Challenges in the 21st Century* (ed. Olga Bernad-Cavero), London: IntechOpen, p. 3–20.
- Митков 1982: Marinko Mitkov, „Deseti kongres jugoslovenskih slavista”, *Prevodilac*, 3/82, str. 35–36.
- Морачић 1963а: Дамњан Морачић, „Четврти конгрес слависта Југославије у Охриду”, *Књижевност и језик*, год. X, св. 3, стр. 247–249.
- Морачић 1963б: Дамњан Морачић, „Републичко такмичење ученика VII и VIII разреда основних школа”, *Књижевност и језик*, год. X, св. 3, стр. 249–250.
- Морачић 1965: Дамњан Морачић, „Пети конгрес југословенских слависта у Сарајеву”, *Књижевност и језик*, бр. 4, 108–112.
- Морачић 1969: Дамњан Морачић, „Шести конгрес Савеза славистичких друштава Југославије”, *Књижевност и језик*, год. XVI, св. 4, стр. 449–453.
- Морачић 1972: Дамњан Морачић, „Седми конгрес југословенских слависта”, *Књижевност и језик*, год. XIX, св. 4, стр. 89–90.
- Мулц 1970: Ivana Mulc, „Šesti kongres Saveza slavističkih društava SFR Jugoslavije”, *Slovo: časopis Staroslavenskoga instituta u Zagrebu*, br. 20, str. 170–173.
- Мулц 1976: Ivana Mulc, „Osmi kongres Saveza slavističkih društava Jugoslavije”, *Slovo: časopis Staroslavenskoga instituta u Zagrebu*, br. 25–26, str. 467.
- Назор 1965: Anica Nazor, „V kongres Saveza slavističkih društava SFR Jugoslavije”, *Slovo: časopis Staroslavenskoga instituta u Zagrebu*, br. 15–16, str. 370–374.
- Нас и Коган (ур.) 2023: *Dynamic Teaching of Russian: Games and Gamification of Learning* (ed. Svetlana V. Nuss, and Vita V. Kogan), New York: Routledge Russian Language Pedagogy an Research.
- Николић 1961–1962: Берислав М. Николић, „Трећи конгрес Савеза славистичких друштава ФНРЈ”, *Јужнословенски филолоџ*, књ. 25, стр. 433–436.
- Поповић 2005: Љубомир Поповић, „Из поздравног говора на отварању Шеснаестог конгреса Савеза славистичких друштава Србије и Црне Горе”, *Књижевност и језик*, LII/3–4, стр. 429–432.
- Савић 1985: Свенка Савић, „Информација о XI конгресу Савеза славистичких друштава Југославије”, *Књижевност и језик*, год. XXXII, св. 3–4, стр. 232–233.
- Стакић 1998: Милан Стакић, „Четрнаести конгрес Савеза славистичких друштава Југославије”, *Славистика*, књ. 2, стр. 304–307.
- Станковић-Шошо 2006: Наташа Станковић-Шошо, „16. конгрес Савеза славистичких друштава Србије и Црне Горе”, *Славистика*, бр. X, стр. 409–412.
- Станковић-Шошо 2016: Наташа Станковић-Шошо, „Хроника 18. конгреса Савеза славистичких друштава Србије”, у: *Савремено изучавање српског језика и књижевности и словенских језика као мајерних, инословенских и сираних II: шемајски зборник* (ур. Љ. Бајић), Београд: Савез славистичких друштава Србије, стр. 273–275.
- Стефановић 1963: D. A. Stefanović, „Posle Kongresa slavista u Ohridu: Da li samo nastavni planovi i programi”, *Књижевност и језик*, год. X, св. 3, стр. 217–220.
- Финка 1972: Božidar Finka, „VII. kongres jugoslavenskih slavista”, *Jezik*, 20 (1), str. 27–31.

Vesna S. Nikolić
Valentina M. Ilić

CONGRESS OF THE UNION OF SLAVIC SOCIETIES OF SERBIA –
PAST, PRESENT AND FUTURE

Summary

The work consists of four parts – the first part gives a brief overview of the history of the congresses of the Union of Slavic Societies of Serbia, the second is dedicated to the XIX Congress of the USSS, which was held from August 23 to 25, 2023 at the Faculty of Philology in Belgrade, in the third part, the conclusions resulting from earlier congress sessions are presented, while in the fourth part, in the light of current and global trends, the conclusions of the recently ended congress are presented and analyzed.

Key words: XIX Congress of the Union of Slavic Societies of Serbia, Slavic studies, Serbian studies, teaching methodology, education, primary school, secondary school, university.